

Hur bör framtiden se ut för växtbaserade livsmedelskedjor baserade på agrobiodiversitet?

Medborgare/konsumenter deltog för att bestämma det!

Inom ramen för det europeiska projektet DIVINFOOD¹ har en stor online-enkät och flera workshops anordnats 2022 i sju länder (Danmark, Frankrike, Ungern, Italien, Portugal, Sverige och Schweiz) för att samla in konsumenternas åsikter om utvecklingen av växtbaserade livsmedelskedjor i förhållande till miljöfrågor. I DIVINFOOD ses konsumenterna också som medborgare, som inte bara kan bestämma vad som finns på deras tallrik utan också vad som bör genomföras i leveranskedjor som producerar och levererar livsmedel. I perspektivet av minskande biologisk mångfald hade enkäten och workshoparna ett särskilt fokus på ta reda på hur agrobiodiversiteten² enligt medborgare-konsumenter bör användas i livsmedelsförsörjningskedjorna, från val av växtsorter till marknadsföring av växtbaserade livsmedel. Dessa åsikter kommer att vägleda den forsknings- och innovationsverksamhet som utvecklas inom DIVINFOOD-projektet, och kommer i ett vidare sammanhang att vara en källa till rekommendationer för beslutsfattare, yrkesverksamma samt för icke-statliga organisationer, konsument- och medborgarorganisationer som berörs av minskningen av den biologiska mångfalden och/eller utvecklingen av livsmedelskedjor.

Deltagarna fick information om livsmedelskedjor och alternativ för användning av agrobiodiversitet för att få en god förståelse för frågorna. Cirka 2 400 bidrag mottogs från webbenkäten, och workshoparna samlade cirka 100 deltagare. Trots att vissa kategorier av kön, ålder, socioekonomiska grupper och bostadsområden var något överrepresenterade, återspeglar de insamlade svaren en stor mångfald av individer från fyra regioner i Europa (norra, södra,

¹ "Samkonstruktion av interaktiva korta och medelstora livsmedelskedjor för att värdera agrobiodiversitet i hälsosamma växtbaserade livsmedel". Detta projekt får ekonomiskt stöd från Europeiska kommissionens forsknings- och innovationsprogram Horisont 2020, under projektnummer 101000383. Det involverar forskare, lantbrukarorganisationer, småskaliga livsmedelsföretag, organ för jordbruks- och landsbygdsutveckling, tekniska institut, konsumentföreningar, restaurangföreningar, lokala myndigheter och utvecklare av öppen källkod. Mer information finns på följande webbplats: <https://divinfood.eu>

² Agrobiodiversitet är den del av den biologiska mångfalden som är en resurs för jordbruksproduktion. Den omfattar alla växtarter och växtsorter som används för att producera livsmedel.

västra och centrala Europa). DIVINFOOD-teamet är mycket tacksamt för alla som bidragit med svar, och betonar att DIVINFOOD-projektet är öppet för alla intresserade aktörer som vill delta. Vi presenterar de viktigaste resultaten nedan och deras konsekvenser för forskning, innovationer och politik.

En gemensam angelägenhet när det gäller biologisk mångfald, men inte när det gäller matvanor

Försvinnandet av vissa växt- och djurarter, som är en del av minskningen av den biologiska mångfalden inom jordbruket, var ett viktigt problem för de svarande: av sju problem som har med miljöförstöring att göra har 41 % av de svarande (av totalt 2 375 svar) angett detta som sitt första eller andrahandsval, efter klimatförändringarna (som angavs av 71 %) och föroreningen av vatten, sjöar och floder (43 %). Stöd till livsmedelsproduktion som bidrar till att bevara försummade och underutnyttjade sorter angavs av 31 % av de svarande (av totalt 1 724 svar) som deras första, andra eller tredjehandsval bland tio effekter. Med hänsyn till alla svar rankas denna effekt på fjärde plats, efter bidraget till konsumenternas hälsa, den positiva inverkan på klimatet och bidraget till landsbygdsutveckling.

Endast mindre än 20 % av de svarande uppgav dock att de valde en livsmedelsprodukt med hänsyn till vilka växtsorter eller djurraser den kommer från. En bild på en förpackning med mjöl tillverkat av gamla vetesorter bekräftade att respondenterna inte är särskilt intresserade av de sorter som mjölet har tillverkats av. Dessutom var det svårt för de flesta respondenterna att ange vilka växtarter och växtsorter som fanns i den senaste maträtten de hade ätit.

En bred samsyn kring preferenser när det gäller användningen av agrobiodiversitet i livsmedelskedjan, utom när det gäller information

De som svarade på webbenkäten och deltagarna i workshoparna ombads att utvärdera olika alternativ för användningen av agrobiodiversitet i livsmedelskedjor på en skala från "utmärkt" till "dåligt" eller "förkastligt". För varje steg i värdekedjan ombads respondenterna att inte välja utan utvärdera både det "konventionella" valet, som är vanligast i livsmedelskedjor, och ett annat, "alternativt" val.

Mer än 80 % av de svarande ansåg att det var positivt att producera livsmedel från lokalt utvalda och/eller traditionella växtsorter, genom ekologiskt märkta produktionsmetoder och minimala bearbetningsmetoder, samt att sälja livsmedel av jordbrukare eller småskaliga bearbetningsföretag från deras region - alla val som ansågs vara alternativa. Å andra sidan var det bara cirka 40 % som bedömde vanliga konventionella val som positiva, t.ex. produktion av livsmedel från nya sorter eller försäljning av livsmedel i stormarknader. Dessutom fanns det ingen enighet om hur information om växtarter som används i livsmedel bör tillhandahållas. Särskilt användningen av digitala verktyg för att tillhandahålla information, som ses som ett alternativ till att presentera information på förpackningar, fick mycket blandade bedömningar.

I online-undersökningen verkade utvärderingsresultaten inte vara beroende av respondentens socioekonomiska grupp, utbildningsnivå och bostadsområde (stad/landsbygd). Även om åsikterna om alternativa val mestadels var positiva, verkade utvärderingarna påverkas mer av ålder och land:

- Unga respondenter och respondenter från Portugal var mer positiva än de andra till både konventionella och alternativa val för att använda agrobiodiversitet i livsmedel,
- Äldre respondenter och respondenter från Danmark och Ungern var mindre positiva än övriga respondenter till alternativa val,
- Respondenterna från Frankrike var mer positiva än de andra till dessa alternativ.

Workshopparna gav möjlighet att ytterligare diskutera möjligheterna att använda agrobiodiversitet i livsmedelskedjor, med inriktning på de underutnyttjade växtarter som DIVINFOOD-projektet fokuserar på och som fortfarande används i liten utsträckning i Europa för livsmedelsproduktion (mindre vanliga spannmål, som till exempel einkorn, och baljväxter). Liksom i undersökningen såg deltagarna positivt på de alternativa möjligheterna att använda agrobiodiversitet i livsmedelskedjorna. De förklarade dock att de konventionella alternativen också är intressanta för särskilda grupper (studenter, "genomsnittliga" stadskonsumenter) eller för att öka användningen av underutnyttjade växtarter i livsmedelskedjorna. I diskussionerna betonades risken för att utveckla elitistiska och tidskrävande kedjor för konsumenterna, och man uppmanade också till att ta hänsyn till dessa begränsningar i korta kedjor. I samtliga fall vill deltagarna bli informerade om vad som görs i livsmedelskedjorna, men de uttryckte olika förväntningar på informationstyp och verktyg, och i vissa fall var de tveksamma till att använda digitala verktyg för information. I de fall då växtarten knappt är känd eller konsumeras i väldigt liten omfattning, sade deltagarna att de först vill få bättre information om dess mervärden, särskilt när det gäller hälsa/näring.

Konsekvenser för forskning, innovation och politik

Det europeiska forsknings- och innovationsprojektet DIVINFOOD syftar till att utveckla livsmedelsförsörjningskedjor som värdesätter försummad och underutnyttjad agrobiodiversitet, för och tillsammans med konsumenter, genom att fokusera på mindre viktiga spannmål och baljväxter som i liten utsträckning används som livsmedel i Europa. Bortsett från de små skillnaderna mellan åldersgrupper och länder utvärderades de flesta av de alternativa möjligheterna för att använda agrobiodiversitet (som DIVINFOOD planerade att fokusera på) positivt av en stor majoritet av de svarande. Detta gällde både i onlineundersökningen och i workshoparna, och oavsett socioekonomisk grupp, utbildningsnivå eller bostadsområde. Forskning, innovationer och politik för livsmedelskedjor måste därför stärka sitt stöd till val av lokala/traditionella växtsorter, ekologiskt märkta produktionsmetoder, minimala bearbetningsmetoder och korta livsmedelskedjor.

Diskussionen om marknadsföringskanaler under workshoparna visade dock att det finns ett intresse för att utveckla inte bara korta kedjor utan även kedjor på mellannivå. Dessa kedjor erbjuder produkter i relativt stora mängder, som är väl identifierade och av bättre kvalitet än massproducerade produkter och som kan hittas i konventionella butiker. Ett exempel på en kedja i mellanklassen är en kedja som erbjuder regionala produkter som bygger på kvalitetsspecifikationer och som säljs i stormarknader. Arbetet med dessa kedjor är planerat inom DIVINFOOD men var inte tydligt föreslaget i enkätfrågorna. DIVINFOOD-partnerna, och alla berörda aktörer, måste därför lyfta fram och/eller stärka sitt bidrag till utvecklingen av kedjor på mellannivå.

Användningen av agrobiodiversitet i både korta och medelstora kedjor kräver dock en bred utvärdering av dess effekter för att säkerställa att konsumenternas olika intressen tillgodoses. Med hänsyn till konsumenters och medborgares åsikter finns det en möjlighet i DIVINFOOD (och andra forskningsprojekt) att utifrån uppgifter som tagits fram tillsammans med lokala aktörer belysa att stöd till agrobiodiversitetsbaserad produktion också kan bidra till konsumenternas hälsa, begränsning av klimatförändringar och landsbygdsutveckling.

Dessutom är information om användningen av agrobiodiversitet i livsmedelsprodukter fortfarande en nyckelfråga som kräver fler diskussioner och gemensam utformning med medborgare och konsumenter. Att nämna arter/varianter på förpackningen verkade ineffektivt. DIVINFOOD-projektet måste därför försöka hitta ett bättre sätt att tillhandahålla information om livsmedelsprodukter som uppvärderar försummad och underutnyttjad agrobiodiversitet. När det gäller informationsinnehållet betonade diskussionerna i workshoparna vikten av att presentera effekterna av att använda agrobiodiversitet i livsmedel (t.ex. bidraget från användningen av baljväxter för att producera hälsosam mat), och inte bara användningen av agrobiodiversitet.

I ett allmänt sammanhang där den biologiska mångfalden minskar är det viktigt att öka användningen av den biologiska mångfalden i jordbruket, som är försummad och kan försvinna. Enligt onlineundersökningen är de mest gynnsamma kanalerna för konsumtion av nya arter jordbrukarmarknader och restauranger. Samarbete med dessa marknader och med kockar kring agrobiodiversitetsbaserade livsmedel och recept (som planeras i DIVINFOOD) bör därför verkligen vara föremål för särskilda insatser i politik-, innovations- och forskningsprogram.

Nästa steg

Resultaten av detta samråd med medborgare-konsumenter sprids från och med januari 2023 till de svarande samt till institutionella och socioekonomiska aktörer (beslutsfattare, aktörer i livsmedelskedjor, icke-statliga organisationer etc.). Deras fullständiga integrering i DIVINFOOD:s verksamhet pågår. För att gå längre än samrådet och involvera dem i projektets beslut bjuder DIVINFOOD-teamet in konsumenter till att följa och kommentera projektets olika faser och utveckling, samt att delta i dess aktiviteter (deltagande i förädling av växtsorter, matprovningar, gemensam utformning av informationsverktyg osv.)

Kontakter

Om du vill veta vad DIVINFOOD gör i Sverige, i samarbete med Danmark, och om du vill få inbjudningar att delta i verksamheten, vänligen kontakta: Georg Carlsson (SLU, Sveriges lantbruksuniversitet), Georg.Carlsson@slu.se, och Inger Bertelsen (ICOEL, Innovationscenter for Økologisk Landbrug), iber@icoel.dk

Om du vill prenumerera på DIVINFOOD-nyhetsbrevet (på engelska eller på ditt eget språk), följ och kommentera projektverksamheten, kan du använda följande länk:

<https://divinfood.eu/news-events/>

För att få tillgång till den fullständiga resultatrapporten (på engelska):

<https://zenodo.org/record/7459517#.Y7c2NtWZM2w> (öppen tillgång)